

Arbeiderpartiet

KORTVERSJON PARTIPROGRAM 2021–2025

**De store oppgavene
løser vi best *sammen*.**

Innledning

Arbeiderpartiet vil gjøre samfunnet vårt mer rettferdig og sørge for at det igjen blir vanlige folks tur her i landet. Vi har det siste året sett at ingen klarer seg uten fellesskap, og at folk i Norge virkelig stiller opp for hverandre. Men det siste året har også gjort samfunnet vårt mer urettferdig, det siste året har gjort alvor i kampen mot forskjells-Norge enda større.

Vi får til mer sammen enn hver for oss. Norges vei fra fattig samfunn til et rikt land handler aller mest om et sterkt fellesskap og om å få til noe sammen.

Flere hundre tusen nordmenn skal tilbake i arbeid. Velferdsstaten skal favne alle: sikre en god skole, helsetjenester i verdensklasse og en raus omsorg for våre eldste, uansett hvem du er, og hvor du bor. Vi skal bidra til å redde verden fra klima- og naturkrisen på en måte som reduserer forskjellene og skaper arbeidsplasser i Norge. Og vi skal ta hverdagen tilbake når koronakrisen endelig er over og vi kan leve som normalt igjen.

Over tiår har vi bygget opp en sosialdemokratisk samfunnsmodell i Norge tuftet på frihet, likhet og solidaritet. Den må vi nå forsvare – og bygge videre på. Bare slik kan vi møte de store oppgavene som venter oss på 2020-tallet.

Nå trengs den sosialdemokratiske samfunnsmodellen mer enn på lenge. Vi trenger et fellesskap som tar større ansvar – for verdiskaping og arbeidsplasser og for vår felles velferdsstat. Vi trenger et nytt flertall som vet at klimakrisen ikke kan løses av hver enkelt eller av markedet alene. Vi trenger et sterkt sosialdemokratisk parti som står klippefast på EØS-avtalen og norsk medlemskap i NATO.

VÅRE TRE VIKTIGSTE LØFTER TIL VELGERNE:

- 1.** Vårt første løfte til deg som velger er at Arbeiderpartiet vil sørge for trygt arbeid til alle. Det er jobb nummer én.
- 2.** Det andre løftet vi gir, er å gjøre vår felles velferdsstat sterkere. Den skal omfatte alle, uavhengig av hvem du er, og hvor du bor. Ingen unge skal falle utenfor, og alle eldre skal være trygge.
- 3.** Det tredje løftet er at Norges klimamål skal nås! Vi trenger en rettferdig klimapolitikk som kutter utslipp og skaper jobber, og som ikke rammer urettferdig.

Etter åtte år med økte forskjeller er det nå vanlige folks tur.

Valget er ditt. **Stem Arbeiderpartiet.**

Arbeid

Trygt arbeid til alle, trygge jobber og en lønn det går an å leve av, er avgjørende for den enkeltes frihet og for fellesskapet. Arbeid til alle er derfor vår viktigste prioritering.

Vår evne til å finansiere det norske velferdssystemet avhenger av hvor godt vi lykkes med å skape nye arbeidsplasser og inkludere flere i arbeidslivet i årene som kommer.

Sammen med en sterk fagbevegelse vil vi bekjempe sosial dumping og arbeidslivskriminalitet, begrense innleie, sørge for at flere kan jobbe på heltid i faste stillinger, og satse på livslang læring og kompetanse.

VÅRE VIKTIGSTE SATSINGER

1. Arbeid til alle er jobb nummer én – aktiv næringspolitikk

Vi er rike på naturressurser, på fisk, skog, hav, mineraler og ren energi, og vi har verdens beste arbeidere. Vi vil at bedriftene igjen skal møte en aktiv stat som bidrar mer – og som krever mer tilbake. Vi trenger en stat som trår til med kapital, støtter ny teknologi og bruker eierskap og offentlige innkjøp til å skape arbeidsplasser og nå viktige samfunns mål.

Arbeiderpartiet vil:

- Sikre norske bedrifter gode og forutsigbare rammebetingelser ved å holde orden i norsk økonomi, føre en ansvarlig skattepolitikk og stå opp for EØS-avtalen.
- Øke norsk eksport utenom olje og gass med 50 prosent innen 2030. Målet skal eies av partene i arbeidslivet og nås blant annet gjennom blant annet bransjevise avtaler mellom næringsliv, fagbevegelse og myndigheter som forplikter til å satse der eksportpotensialet er størst.
- Beholde et sterkt statlig eierskap for å sikre at fellesskapet eier naturressurser, infrastruktur, felles data og bedrifter som er kritiske for å bevare kompetanse i Norge.
- Åpne for at staten etablerer eller kjøper seg inn i selskaper der det er av stor strategisk interesse for Norge.
- Utøve det statlige eierskapet mer aktivt for å fremme fellesskapets interesser knyttet til klima og bærekraft, lønns- og arbeidsvilkår, lokale ringvirkninger, læreplasser, kamp mot sosial dumping og moderasjon i lederlønninger.
- Legge til rette for et stabilt aktivitetsnivå på norsk sokkel, med økt innslag av nye næringer som karbonfangst og -lagring, hydrogen, havvind, havbruk og gruvedrift.
- Øke støtten til skalering og kommersialisering av teknologi utviklet med utgangspunkt i kompetansen fra leverandørindustrien.
- Ikke gå inn for konsekvensutredning av petroleumsaktivitet av Nordland VI og VII og Troms II og heller gå inn for utvikling av andre næringer i disse havområdene, herunder fiskerier, reiseliv og utvikling av fornybare ressurser.

- Holde fast på en nordlig grense for petroleumsvirksomhet fra og med 15 prosent isfrekvens og nordover i iskantsonen. Områdene sør for 15 prosent isfrekvens frem til åpent hav anses som et verdifullt område. All aktivitet, inklusive petroleumsaktivitet, må ta særlige hensyn til naturmangfoldet i tråd med oppdatert og best tilgjengelig kunnskap. Føre-var-prinsippet skal legges til grunn.
- Føre en forutsigbar og ansvarlig skattepolitikk som gir økt selsetting, mer rettferdig fordeling, tar bedre hensyn til klima og natur, og gir bedre langsiktig bærekraft for velferdsstaten.
- Gi vanlige folk i Norge bedre økonomi gjennom en mer omfordelende inntektsskatt.

2. Kompetanse i arbeidslivet: Storsatsing på livslang læring

Grunnlaget for velferden og velstanden i Norge er en høyt kompetent arbeidsstyrke og at vi løser de store oppgavene i fellesskap. Kravene til kunnskap og formell kompetanse vil bare bli større i årene som kommer. Et arbeids- og samfunnsliv i rask endring krever tettere kontakt mellom utdanningsinstitusjonene og arbeidslivet.

Kompetansetiltak må møte både de ansattes og virksomhetenes behov, og derfor er det avgjørende at politikken gjennomføres i tett dialog med partene i arbeidslivet.

Arbeiderpartiet vil:

- Legge frem en langtidsplan for livslang læring.
- Opprette et nasjonalt kompetansefond som skal finansiere kompetansetiltak i regi av virksomhetene og partene i arbeidslivet.
- At retten til etter- og videreutdanning organiseres gjennom et trepartssamarbeid der:
 - det utvikles tilbud som er tilpasset arbeidslivet, og som kan kombineres med det å stå i jobb.
 - arbeidsgivere og arbeidstakere stimuleres til å se kompetansetiltak som en naturlig del av jobben.
 - arbeidstakere opparbeider en rett til å ta etter- og videreutdanning.
- Sikre bedre planlegging, oppfølging og gjennomføring av kompetansetiltak ved arbeidsavklaring, slik at flere kommer tilbake i arbeid.
- Gi videregående skole, fagskolene og høyskoler og universitet en større rolle i livslang læring ved at de får økt ansvar for opplæring og utdanning av voksne basert på kompetansebehov hos lokalt og regionalt arbeids- og næringsliv.
- Gjøre det enklere å ta relevant etter- og videreutdanning.

3. Et tryggere og mer organisert arbeidsliv, kamp mot arbeidslivskriminalitet

Sterke fagforeninger er hjørnesteinen i den norske modellen og det organiserte arbeidslivet. Faste, hele stillinger skal forbli hovedregelen i norsk arbeidsliv. Lovverket som regulerer arbeidslivet, skal følge utviklingen i samfunnet.

Arbeiderpartiet vil gjennomføre en storrengjøring i arbeidslivet for å rydde opp og forsikre oss om at norske lønns- og arbeidsvilkår gjelder. Det skal bli lettere for personer som lever på trygd, å kombinere trygd med arbeid, og det skal være mulig å fullføre videregående skole mens du mottar velferdsytelser.

Arbeiderpartiet vil:

- Fjerne adgangen til midlertidige ansettelser i arbeidsmiljølovens §14-9 F.
- Begrense innleie slik at det kun tillates ved rene vikariater, mellom produksjonsbedrifter og etter avtale med tillitsvalgte i virksomheter bundet av landsomfattende tariffavtale med fagforening med innstillingsrett.
- Styrke fortrinnsretten til økt stilling og styrke retten til heltid i lovverket ved at arbeidsgiver må dokumentere at det er behov for deltidsstilling.
- Doble fagforeningsfradraget.
- Sørge for at partene i arbeidslivet er representert i alle relevante regjeringsutvalg.
- Tydeliggjøre arbeidsgiveransvaret i arbeidsmiljøloven slik at den som i realiteten bestemmer hvordan arbeidet skal utføres, har rettigheter og plikter som arbeidsgiver.
- Sikre at lønns- og arbeidsvilkår ikke svekkes ved anbudsprosesser, oppsplitting av selskaper og andre endringer i selskapsstruktur.
- Etablere Norgesmodellen – nasjonale seriøsitetskrav for alle offentlige anskaffelser, for å sikre et seriøst arbeidsliv, der det blant annet stilles krav om tariffavtale.
- Gjeninnføre en kollektiv søksmålsrett for å forhindre ulovlig innleie og arbeidslivskriminalitet.
- Styrke Arbeidstilsynet og samarbeidet mellom de viktigste etatene på området og etablere flere sentre mot arbeidslivskriminalitet (A-krim) og støtte lokale initiativ for et seriøst arbeidsliv.
- Fornye og forsterke trepartssamarbeidet og gi det betydelig større samfunnsoppgaver og -ansvar innenfor områder som kompetanseutvikling, bærekraft og økt eksport.
- Endre reglene for offentlige anskaffelser slik at de støtter viktige samfunns mål som bærekraft, lønns- og arbeidsvilkår, innovasjon og lokale ringvirkninger. Det skal gjøres enklere for små bedrifter å delta i anbud.

4. Inkludere flere i arbeidslivet og få flere unge i jobb

Det er særlig viktig å få unge mennesker som i dag mottar passive trygdeytelser, over i aktivitet. Det skal bli lettere for personer som lever på trygd, å kombinere trygd med arbeid, og det skal være mulig å fullføre videregående skole mens du mottar velferdsytelser.

Arbeiderpartiet vil:

- Hindre at stadig flere ungdom og unge voksne faller på ut-siden av skole og arbeid.
- Innføre en aktivitetsreform for nye mottakere av arbeidsavklaringspenger eller uføretrygd slik at de som kan jobb.
- Sikre at personer ikke faller ut av ordningen med arbeidsavklaringspenger fordi de ikke er avklart innen AAP-perioden er utløpt.
- Sørge for at alle unge under 30 år får en garanti som sikrer at de er i jobb, under utdanning eller kompetansegivende opplæring innen en periode på to måneder.
- Sikre at lengden på ordningen for arbeidsavklaringspenger (AAP) gir reell mulighet for avklaring, og sørge for at nivået på ytelsene er slik at mottakerne kan bruke kreftene på å komme inn i arbeidslivet.
- Innføre en rett til å kombinere utdanning og dagpenger for dagpengemottakere over 25 år som ikke har fullført videregående opplæring eller grunnskole.
- At statlig og kommunal sektor skal forplikte seg til å inkludere flere mennesker med nedsatt funksjonsevne.
- Ha en egen pott på statsbudsjettet til lokale tiltak for å redusere deltidsandelen.
- Gjeninnføre feriepengetillegg på dagpenger.

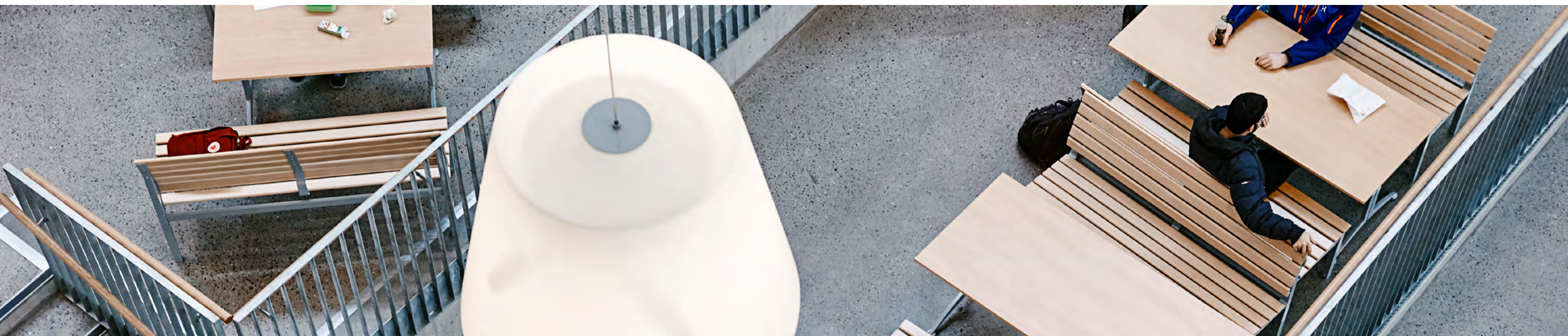
5. Tillitsreform i offentlig sektor

Vårt velferdssamfunn, med en stor og sterk offentlig sektor, må tilby brede velferdssordninger som treffer flest mulig på best mulig måte. Arbeiderpartiet vil styre offentlig sektor basert på norske, sosialdemokratiske verdier som tillit, åpenhet og samarbeid. Vi får bedre tjenester og tettere kontakt mellom brukere og ansatte dersom de ansatte får mer tid og tillit til å gi hjelp og møte brukernes behov.

Økende lønnsforskjeller undergraver tilliten og samholdet som vår samfunnsmodell hviler på. Lederlønnsutviklingen har en særlig negativ effekt og skaper inntrykk av at en elite på toppen stikker fra, mens andre regler gjelder for vanlige folk. Lederlønnsгалoppen må derfor stanses. Det krever sterkere virkemidler enn i dag.

Arbeiderpartiet vil:

- Gjøre tillitsreform til en av de aller viktigste reformene for en Ap-ledet regjering fra 2021. Reformen skal involvere og forplikte alle deler av offentlig sektor.
- Redusere bruken av markedsmekanismer i alle deler av velferdsstaten, slik som bestiller-utfører-modeller, outsourcing, internfakturering, konkurranseutsetting, privatisering og markedsbasert finansiering av velferdstilbudet.
- Ta brukerorganisasjonene, de tillitsvalgte og ledelsen i alle store offentlige virksomheter med på en forpliktende prosess om hvordan tillitsreformen skal utformes på det enkelte område.
- Styrke trepartssamarbeidet og rettighetene ansatte har til å bli involvert i alle viktige prosesser, både i staten og i kommunene. Partssamarbeid skal bli en viktig del av jobben til offentlige ledere på alle nivåer i offentlig sektor.
- Bidra til å få på plass lederutdanninger i offentlig sektor basert på den norske arbeidslivsmodellen.
- Sette ned en lederlønnskommisjon med deltakelse fra partene i arbeidslivet og følge opp konklusjonene med politiske grep for å redusere lønnsforskjellene i Norge.
- Fryse lønnen til statsminister, statsråder og stortingsrepresentanter frem til lederlønnskommisjonen har lagt frem sine konklusjoner.

Velferd

Arbeiderpartiet skal gjøre vår felles velferdsstat sterkere. Den skal omfatte alle, uavhengig av hvem du er, og hvor du bor. Ingen unge skal falle utenfor, og alle eldre skal være trygge. Lik rett til utdanning er et grunnleggende prinsipp. Arbeiderpartiets mål er at alle barn skal vokse opp i trygghet, uansett hvem de er, hvor de kommer fra, og hvordan familien deres er satt sammen. En felles offentlig helsetjeneste, styrt av fellesskapet og finansiert over skatteseddelen, er det beste forsvaret mot økte forskjeller. Arbeiderpartiet vil styrke fellesskapets helse og omsorgstjeneste, og sikre lik rett til utdanning for alle.

OPPVEKST: En god oppvekst varer hele livet

Arbeiderpartiets mål er at alle barn skal vokse opp i trygghet, uansett hvem de er, hvor de kommer fra, og hvordan familien deres er satt sammen. Grunnskolen skal være en forberedelse for både yrkesfag og studiespesialisering, og gi alle barn rike og varierte mestringsopplevelser.

Norge trenger både de verdensledende forskningsmiljøene, de sterke profesjonsutdanningene og læresteder som leder an i regional utvikling. Lik rett til utdanning er et grunnleggende prinsipp, og Arbeiderpartiet vil bedre studenters og ansattes arbeidsvilkår, redusere midlertidighet og fremme bred rekruttering, bedre likestilling og mangfold innenfor utdanning og forskning.

VÅRE VIKTIGSTE SATSNINGER:

1. Barnehage, skole og utdanning: En god offentlig skole og lik rett til utdanning

En god offentlig skole og lik rett til utdanning For Arbeiderpartiet er en god offentlig skole og lik rett til utdanning avgjørende for at alle mennesker skal ha mulighet til å utvikle seg, skape gode liv og oppnå sine mål. Gjennom tidlig innsats vil Arbeiderpartiet investere mer i de yngste barna.

Tidlig innsats starter i barnehagen, og vi vil sørge for gode barnehager med kvalifiserte voksne som gir trygghet og stimulerer til lek, læring og utvikling. Skolens oppgave er at alle barn lærer og har det bra. Da trenger vi også flere kvalifiserte lærere. Arbeiderpartiet vil ha en inkluderende skole som ser alle elevene og utjevner forskjeller. Ingen barn skal oppleve å stå utenfor fellesskapet. Alle barn har rett til å gå på sin nærscole.

For å sikre gode barnehager for alle barn vil Arbeiderpartiet:

- Jobbe for at minst halvparten av de ansatte i alle barnehager som jobber direkte med barna, er barnehagelærere, og øke andelen fagarbeidere.
- Styrke kvaliteten i barnehagen gjennom krav til tilstedeværende leder, vikarbruk, mulighet for kompetanseutvikling for de ansatte og krav om barnehagefaglig kompetanse hos eier.
- Jobbe for at flest mulig kommuner innfører minimum to barnehageopptak i året.
- Bevare maksprisordningen og rett til søskenmoderasjon.

- Gjøre barnehagen gratis fra det tredje barnet som går samtidig i barnehagen. Inntektstap og merkostnader for denne reformen må kompenseres fra staten.
- Sikre at barna får sunn og variert mat.
- Forbedre ordningen med gratis kjernetid i barnehagen, særlig i områder med integrerings-, språk- og levekårsutfordringer.
- Innføre et tydelig og strengt regelverk for private barnehager.

For å sikre tidlig innsats i en skole som ser alle elever vil Arbeiderpartiet:

- Innføre en lese-, skrive- og regnearanti, blant annet ved å opprette innsatsteam med spesialpedagoger og andre fagfolk som skal utgjøre et sterkere lag rundt elever som har behov for det.
- Bedre overgangene mellom barnehage, barneskole, ungdomsskole og videregående skole.
- Innføre gratis SFO, i første omgang for alle førsteklasinger, og arbeide for lavere pris på SFO for alle barn.
- Evaluere seksårsreformen, og gjennomføre flere prøveprosjekter med mer fleksibel skolestart.
- Sikre at spesialundervisningen startes opp raskest mulig når behovet oppstår, og at den innrettes slik at elevene i størst mulig grad inkluderes i klassen.
- Sikre at pedagogisk-psykologisk tjeneste (PPT) har forsvarlig kompetanse og bemanning.
- Styrke hjem-skole-samarbeidet og sikre gode leksehjelpsordninger, også på ungdomstrinnet.
- Iverksette tiltak for at gutter skal lykkes bedre i grunnskolen.
- Tilrettelegge for at faglig sterke elever får de utfordringene de trenger.

2. En mer praktisk skole

Arbeiderpartiet mener grunnskolen skal gi en bred grunnopplæring til barn og unge, både for de praktiske talentene og de mer teoretisk anlagte. Grunnskolen skal være en forberedelse for både yrkesfag og studiespesialisering, og gi alle barn rike og varierte mestringsopplevelser.

Arbeiderpartiet vil:

- Innføre «praktiske ferdigheter» som en sjettede grunnleggende ferdighet, fordi praktiske ferdigheter er kunnskap som er viktig og verdifull i seg selv, der elevene skal skape, utforske, utvikle kreativitet, innovasjon, problemløsning, og kritisk tenking.
- Øke bruken av praktisk læring i alle fag, og vurdere hvordan praktisk læring kan fremmes og vektlegges i kompetansemål, vurdering og eksamensformer.
- Styrke praktisk læring i teoritunge fag ved å lage en nasjonal strategi som sørger for at det utvikles og deles innovativ og engasjerende metodikk, særlig i basisfagene norsk, matematikk og engelsk.

- Legge til rette for at alle skoler har tilgang til verksted, skaperverksted, sløydsal, og tilsvarende læringsarenaer gjennom et spleiselag mellom stat og kommune, og begynne med ungdomsskolene.

3. Flere kvalifiserte lærere med bedre tid og tillit

For Arbeiderpartiet er det viktig at alle elever får lærere som er kvalifiserte og har tid til dem. Vi mener at behovet for flere lærere i den norske skolen er stort, og vil ansette, utdanne og rekruttere flere lærere. Dyktige lærere som har tid og tillit til å følge opp hver enkelt elev, er forutsetningen for en god skole. Arbeiderpartiet vil innføre en tillitsreform som fjerner unødvendig rapportering og byråkrati for de ansatte og gir dem mer tid til læring og oppfølging av elevene.

Arbeiderpartiet vil:

- Sørge for at det ansettes flere kvalifiserte lærere og beholde minstenormen for lærertetthet.
- Beholde kompetansekravene, men fjerne «avskiltingen» av lærere utdannet før 2014.
- Øke andelen kvalifiserte lærere og investere i økt kompetanse blant annet ved å gjennomføre et kompetanseløft for de som underviser i skolen og mangler formalkompetanse.
- Utvikle et eget program for å rekruttere tilbake lærere som har forlatt yrket.
- Avbyråkratisere skolen ved å fjerne tidstyver og unødvendige krav til rapportering og dokumentasjon.
- Gjennomgå grunnskolens kvalitetsvurderingssystem (NKVS) sammen med partene i skolen, med mål om å redusere bruken av tester og prøver og sikre at styringen fremmer mer og bedre læring i skolen.
- Erstatte inntakskravet på fire i matematikk med bredere og mer treffsikre opptakskrav på lærerutdanningen.
- Prøve ut flere alternative opptaksordninger til lærerutdanningene, for eksempel intervjuer.
- Styrke kvaliteten i lærerutdanningene og øke studieintensiteten ved å heve pedagogikkandelen, øke antall praksisdager og gi studentene mer erfaring i praktisk lærerarbeid.

4. Et løft for fagarbeidere og fagskolene

Det norske nærings- og samfunnslivet trenger flere fagarbeidere for å bygge den moderne velferdsstaten og en industri i verdenstoppen. For mange yrkesfagelever får ikke læreplass og for få gjennomfører med fag- eller svennebrev. Arbeiderpartiet vil styrke lærlingeordningen, gi yrkesfagopplæringen bedre vilkår og sørge for at arbeidslivet som venter etter fullført utdanning, er attraktivt, trygt og seriøst.

Fagskolene skal gi solid høyere yrkesfaglig utdanning og være et likeverdig yrkesfaglig alternativ til universitets- og høyskoleutdanning. Arbeiderpartiet vil gi fagskoleutdanningene en viktigere rolle i den livslange læringen og jobbe for et tett samarbeid mellom fagskolene og partene i arbeidslivet.

Arbeiderpartiet vil:

- Innføre en læreplassgaranti som sikrer at alle elever som er kvalifisert, får læreplass. Dette skal se gjennom et forpliktende samarbeid mellom staten, fylkeskommunen og arbeidslivet med vekt på:
 - Bedre oppfølging av ungdom i overgangen fra skole til læretid.
 - At antallet elevplasser på yrkesfag samsvarer med mulighetene for læreplass.
 - At innføringen av læreplassgaranti påbegynnes innen fag der offentlige arbeidsplasser har høy andel av læreplassene.
 - At å være lærebedrift blir mer attraktivt blant annet gjennom styrkede krav til seriøsitet og bruk av lærlinger ved offentlige innkjøp og anbud.
- Gi skolen ansvaret for å følge opp lærlinger det første året av læretiden, og sammen med lærling og arbeidsgiver differensiere oppfølging og varighet etter behov.
- Etablere et nasjonale senter for yrkesfag.
- Gjennomføre en forpliktende opptrappingsplan med tusen nye fagskoleplasser årlig over fem år, i tråd med arbeidslivets behov.
- Gjennomgå dimensjoneringen av og finansieringen i fagskolesektoren for å sikre at utdanningstilbudene er tilgjengelige, relevante og har god kvalitet.
- Legge til rette for flere bransjeprogrammer og etter- og videreutdanningstilbud som tar i bruk fagskolenes kapasitet og kompetanse.
- Jobbe for flere desentraliserte fagskoletilbud som kan kombineres med jobb.
- Legge til rette for fleksible løp i flere utdanningsprogrammer, der elevene får veksle mellom skole og arbeidsliv.
- Styrke stipendordningen.

5. Et løft for kunnskap og mer desentralisert utdanning

Arbeidslivet vil fremover ha behov for et mer tilpasset og mangfoldig etter- og videreutdanningstilbud. Ap vil tette hullene i utdannings-Norge, og lansere en storsatsing på lokale utdanningssentre over hele landet som skal gjøre livslang læring mulig der folk bor ved å tilby etter- og videreutdanning, satsing på fagutdanning for voksne og utdanning av flere lærere og sykepleiere, på steder som ikke er dekket av de etablerte utdanningsinstitusjonene.

Arbeiderpartiet vil:

- Trappe opp antall nye studieplasser, særlig på områder som er viktige for arbeidslivet.
- Styrke studienes arbeidslivsrelevans, og ivareta humaniora, samfunnsvitenskap og andre fagfelts egenart og selvstendige bidrag til et mangfoldig og kulturelt kompetent samfunn.

- Lansere en storsatsing for lokale utdanningssentre over hele landet, med statlig finansiering og som hovedregel er eid av fylkene eller det inngås partnerskapsavtaler med allerede etablerte studiesentre. Utdanningssentrene skal få et utvidet og særlig ansvar for å tilby utdanning til folk der de bor, basert på lokale kompetansebehov.
- Sørge for at målene om regionalt ansvar og lik tilgang til høyere utdanning i hele landet styrkes og følges opp av utdanningsinstitusjonene gjennom oppdragsbrev og utviklingsavtalene.
- Legge frem opptrappingsplaner for nye studieplasser for hele landet på universiteter, høyskoler og fagskoler, og prioritere utdanninger innen viktige yrker der det mangler tilstrekkelig kvalifisert arbeidskraft.
- Gi kommunene og helseforetakene plikt til å stille med praksisplasser for profesjonsfagene som sykepleie- og lærerutdanning.
- Stille tydelige nasjonale krav til universiteter og høyskoler om regional tilstedeværelse for å styrke det desentraliserte tilbudet, og endre finansieringssystemet slik at det gir bedre uttelling å satse på kortere studietilbud som etter- og videreutdanning.
- Styrke studiesentrene som regionale samlingspunkter for desentralisert utdanning sammen med universitetene og høyskolene.
- Styrke ordningen med Senter for fremragende utdanning (SFU), og utvide denne og andre ordninger som stimulerer til god utdanningskvalitet.
- Innføre en tillitsreform for universitets- og høyskolesektoren.
- Videreføre treprosentmålet i forskningspolitikken og legge frem en strategi for at forskning og utvikling i næringslivet utgjør to prosent av BNP innen 2030.
- Innføre et forskningsløft for klima og omstilling.

HELSE OG OMSORG

En felles offentlig helsetjeneste, styrt av felleskapet og finansiert over skatteseddelen, er det beste forsvaret mot økte forskjeller. Vi skal ha en helsetjeneste i verdensklasse der fagfolkene står i front, en tjeneste som vil satse mer på forebygging, som lytter til pasientene, og som er tilgjengelig for alle uansett hvem de er, og hvor de bor. Det er et felles ansvar å forhindre at koronapandemien fører til langvarige helseutfordringer for mennesker og grupper i samfunnet vårt.

I helse og omsorgspolitikken vil Arbeiderpartiet prioritere:

- Et likeverdig helsetilbud over hele landet, basert på behov og ikke på den enkeltes betalingsevne.
- En folkehelsepolitikk som bidrar til å utjevne sosiale helseforskjeller.
- Å sørge for nok folk på jobb, i faste og hele stillinger, med muligheter for praksis og videreutdanning i hele helsetjenesten.
- En kommunehelsetjeneste som er nær, oppdatert og forberedt på en befolkning i endring.
- Økt kapasitet i sykehusene og reduksjon i bruken av markedsmodeller, til fordel for mer tillit til helsepersonell, mer medvirkning for pasienter og bedre samarbeid på tvers i helsesektoren.
- Sterkere nasjonal helseberedskap, særlig legemiddeltilgang, akuttmedisin og kritisk helsepersonell, i hele landet.
- Styrking og prioritering av psykisk helsehjelp og rus, med både akutttilbud og lavterskeltjenester.
- En eldreomsorg som gir mer frihet og trygghet, innenfor en offentlig ramme.
- En gradvis utvidelse av den offentlige tannhelsen.
- Å unngå å øke egenandelene i helse utover prisvekst.

1. Bedre kvalitet og kapasitet i sykehus i hele landet

I en sterk, offentlig og solidarisk helsetjeneste er fagfolkene selve nerven og den ressursen vi må ta best vare på. Fagfolk må få tilgang til oppdatert teknologi og mulighet til kompetanseutvikling, slik at de alltid kan ligge i front i faget. Flere eldre gir større behov for flere ulike behandlingsplasser ved norske sykehus. Vi må bygge store nok bygg med rom til behandling og pleie, som også er gode arbeidsplasser for de som jobber der.

Arbeiderpartiet vil:

- Gi mer penger til sykehusene gjennom økt grunnfinansiering.
- Satse på sterke lokalsykehus i hele landet.
- Korte ned helsekøer ved å styrke tilbudet der køene er lange.
- Øke utrednings- og behandlingsskapasiteten i poliklinikker på ettermiddager og kvelder.
- Sørge for at avtalespesialister er et reelt tilbud for alle uansett hvor de bor.

2. Folkehelse – fellesskapets ansvar

God helse skapes der folk lever, bor og arbeider. Vi må sørge for at alle samfunnssektorer er med på å forebygge og investere i god folkehelse. Et godt folkehelsearbeid er helsefremmende og kan motvirke fremvekst av kroniske sykdommer i befolkningen. Forebyggende helsearbeid kan også hindre at mennesker blir stående utenfor arbeidslivet. Å utjevne økonomiske og sosiale forskjeller vil i seg selv fremme den norske folkehelsen.

Arbeiderpartiet vil:

- Innføre daglig fysisk aktivitet i skolen.
- Legge til rette for gang- og sykkelveier og lett tilgjengelige og rimelige offentlige transportmidler ved daglig kommunikasjon for alle.
- Innføre et sunt, enkelt skolemåltid i løpet av dagen og gi skolene frihet til å organisere dette selv.
- At folkehelse settes på dagsorden i skolen, og at vi sikrer at barn får kunnskap om fysisk og psykisk helse i skolen.
- Gjennomgå og vurdere innstramminger i lovverket for regulering av markedsføring av usunn mat og drikke rettet mot barn og unge.
- Føre en restriktiv alkoholpolitikk og opprettholde Vinmonopolets samfunnsrolle.
- Reversere alle innskrenkninger som er gjort i abortloven de siste årene.
- Avvikle nemndsystemet i abortloven mellom uke 12 og 18 og utrede et alternativ med trygg oppfølging og medisinsk veiledning mellom uke 12 og 18. Kvinnens selvbestemmelse skal sikres
- Styrke det forebyggende arbeidet for god folketannhelse.
- Gjennomføre en tannhelsereform, med gradvis utvidelse av den offentlige tannhelsetjenesten, der vi prioriterer unge voksne og grupper som ikke har mulighet til å få gjennomført nødvendig tannhelsebehandling.

3. Rus og psykisk helse

– tidlig innsats, kort vei til hjelp og sterkere ettervern.

Psykisk helse er like viktig som fysisk helse. For mennesker med psykiske helseplager er det helt avgjørende å få hjelp der de er, om det er på skolen, på et sykehjem eller på en arbeidsplass. Arbeiderpartiet mener psykisk helsevern og rusomsorg trenger et forpliktende løft, både når det gjelder tidlig innsats, behandling og ettervern.

For å sikre hjelp i hjemkommunen til mennesker med psykisk helseplager vil Arbeiderpartiet:

- Sørge for rask psykisk helsehjelp og lavterskeltjenester uten henvisning i alle kommuner.
- Innføre en nasjonal bemanningsnorm for skolehelsetjenesten i tråd med Helsedirektoratets anbefalinger.

- Forsterke den tidlige tverrfaglige innsatsen rundt elevene i skolen, slik at unge tidlig får hjelp med sine utfordringer, på rett nivå.
- Styrke samhandlingen mellom spesialisthelsetjenesten, fastlegen og kommunen for å fange opp mennesker som får avslag eller blir satt på venteliste i psykisk helsevern, og sørge for at disse blir ivaretatt i kommunen.

For å styrke spesialisert psykisk helsevern vil Arbeiderpartiet:

- Plassere spesialister i front, slik at erfarne spesialister er med på å vurdere henvisninger, og prøve ut løsninger der alle henviste får muligheten til en vurderingssamtale.
- Lage en forpliktende opptrappingsplan for psykisk helse og få ned behandlingsskøene, slik at alle som har behov for akutt hjelp, får det.
- Stanse nedbyggingen av døgnplasser i psykisk helsevern og øke plassene der det er nødvendig, etter en grundig gjennomgang av dagens tilbud.
- Satse på desentralisert psykisk helsevern slik at det er kort vei til spesialister for folk i hele landet.

For en få mer sosialdemokratisk ruspolitikk vil Arbeiderpartiet:

- Opprettholde et forbud mot narkotika.
- Sikre en bedre livssituasjon og redusert stigma for personer med tung rusavhengighet gjennom en avkriminalisering for bruk og besittelse av mindre brukerdoser for tunge rusavhengige.
- Evaluere bruken av ungdomskontrakter, ha en hovedregel om påtaleunntatelse som reaksjon i møte med ungdom og første gangs forseelser og begrense hvor lenge bruk og besittelse av brukerdoser forblir på rullebladet.
- Øke ressursene til politiets innsats mot narkotikasalgs- og -kriminalitet.
- Gjøre det trygt å søke helsehjelp.
- Gi kommunene økonomi og ressurser slik at de kan tilby helse- og sosialfaglige oppfølgingssamtaler, kartlegge rusbruk og samhandle med spesialisthelsetjenesten om videre helsehjelp og behandlingstilbud.

4. Hjelp som er der når du trenger det, uansett hvor du bor

Folks trygghet avhenger av at hjelpen kommer når de trenger den og Arbeiderpartiet vil derfor satse tungt på akuttmedisin og distriktsmedisin. Både fødende kvinner og fagmiljø har over flere år ropt varsku om utviklingen i fødetilbudet i Norge. Arbeiderpartiet vil styrke fødetilbudet ved å styrke bemanningen, satse på følgetjenesten og bedre finansieringen.

Arbeiderpartiet vil:

- Forskriftsfeste responstider for ambulansetjenesten og sette en standard for kompetanse og akuttmedisinsk utstyr i ambulansebilene og på ambulansebasene.

- Avklare ansvarsforholdet mellom ambulansetjenesten og brann- og redningstjenesten, og kompensere kommunene for merbelastning ved bruk av brann- og redningstjenesten, der de må stille opp innen ambulansetjenestens ansvarsområde.
- Gjennomføre en statlig overtakelse av luftambulansen og utrede mulige modeller for samarbeid med ideell sektor.
- Øke bruken av lokalmedisinske sentre og helsehus og sørge for at disse blir tilført flere spesialisttjenester.
- Lage rekrutteringsordninger for helsepersonell i distriktskommuner.
- Sørge for at det tilbys desentralisert utdanning i relevante og kritiske helseyrker.
- Styrke bemanning på fødeavdelingene med mål om én-til-én-oppfølging fra jordmor.
- Styrke jordmorstyrte fødestuer, og innføre en nasjonal ordning som sikrer at alle jordmødre i distriktskommuner får full stilling.
- Sikre at kvinner i kommuner med 90 minutters reisevei eller mer til sykehuset får følge av jordmor på vei til sykehuset.
- Sikre at alle kommuner kan oppfylle kravet om hjemmebesøk til nybakte mødre.

Eldre: sjef i eget liv

Arbeiderpartiet vil sikre alle en god alderdom, men eldre er ulike, og alderdommen har ulike faser. Derfor vil legge til rette for seniorer i arbeidslivet, for aktivitet og frihetsteknologi, for en aldersvennlig boligsektor og helhetlige hjemmetjenester, i tillegg til at vi vil sørge for god pleie og omsorg når behovet melder seg.

Arbeiderpartiet vil:

- Stimulere til at flere eldre står i arbeid.
- Ha en storsatsing på livslang læring.
- Sikre en god pensjon, og at den kan kombineres med å være i arbeid.
- Gjenninnføre «Den kulturelle spaserstokken», med kulturtilbud rettet særlig mot eldre.
- Sørge for gode transportordninger som gir eldre mobilitet i hverdagen, som «de rosa bussene» i Oslo.
- Redusere barrierer for deltakelse på ulike samfunnsarenaer og i lokalsamfunnet, slik at pensjonistenes erfaring, kompetanse og ressurser kan komme til nytte også i arbeidslivet.
- Styrke samarbeidet mellom kommunen og frivillige for å utløse frivillighetsressurser, blant annet frivilligsentraler.
- Ha en hjemmetjenestereform for å gjøre det best mulig å bo hjemme så lenge man kan og ønsker det.

- Sette krav til at kommunale tilbud henger sammen og innrettes på en slik måte at eldre får mer frihet i bruk av offentlig tjenester, knyttet til hvor de vil reise med offentlig transport, hva slags mat de ønsker, og når og hvordan de mottar hjemmetjenester.
- Motvirke ensomhet og styrke det psykiske helsetilbudet for eldre, både for hjemmeboende og de som bor på sykehjem eller i omsorgsbolig.

For å sikre kvalitet i eldreomsorgen vil Arbeiderpartiet:

- Gjennomføre en tillitsreform, der ansvaret for eldre på sykehjem og i hjemmetjenesten ivaretas av mindre, faste team, der brukerne får påvirke tilbudet mer, og der eldreomsorgen styres etter kvalitetskrav istedenfor stoppeklokke.
- Tilby alle eldre over 75 år et hjemmebesøk fra kommunehelsetjenesten.
- Sørge for å opprette egne tverrfaglige team til å følge opp kvaliteten i omsorgstjenestene, og lære av de kommunene som har gode løsninger.
- Ha en opptrappingsplan for bemanning i eldreomsorgen, satse på ansattes kompetanse og på heltid som normen i helse- og omsorgssektoren.
- Sikre kompetanse på mat og ernæring ved norske sykehjem, tilrettelegge for å fremme næringsrik mat i og utenfor institusjonene og stimulere til ordninger med måltidsvenner.
- Sørge for tilstrekkelig med sykehjemsplasser og heldøgns omsorgsplasser for de som trenger det.
- Sikre at ektepar eller samboere som ønsker det, kan bo sammen de siste årene av livet når den ene har fått sykehjemsplass og den andre også er avhengig av omsorgstjenester.

For å forebygge demens og hjelpe mennesker med demens vil Arbeiderpartiet:

- Ha lavterskeltjenester for mennesker med demens, blant annet gjennom å øke bruken av demenskoordinatorer, innføre demensskoler for eldre og deres pårørende og gjeninnføre tilskuddsordningen for dagtilbud for demenssyke.
- Investere i tidlig diagnostisering, slik at folk får behandling tidligere.
- Investere i demensvennlig velferdsteknologi.

Klima

Klima og natur: Rammen rundt all annen politikk

Menneskeskapte klimaendringer og global oppvarming er den mest alvorlige trusselen mot livsgrunnlaget på jorda. Vi trenger en rettferdig klimapolitikk som kutter utslipp og skaper jobber på en rettferdig måte. I fremtiden vil de tryggeste arbeidsplassene være natur- og klimavennlige. Norge har de beste forutsetningene for å bygge ny, klimavennlig industri basert på ren, norsk energi. Natur- og klimapolitikk må bli en ramme rundt all annen politikk.

VÅRE VIKTIGSTE SAKER

1. Klima skal være rammen

Arbeiderpartiet legger Norges klimamål til grunn. De skal nås. Vi vil ta ansvar for å gjøre samfunnet vårt og økonomien vår bærekraftig, slik at vi oppfyller vår del av kontrakten med kommende generasjoner. Vi vil bygge på FNs bærekraftsmål og ta hensyn til sosial, økonomisk, geografisk og miljømessig bærekraft i våre beslutninger. Vi skal bidra til store utslippskutt i andre land, samtidig som vi oppfyller våre egne klimamål. Vi skal sørge for fremtidig verdiskaping og inntekter til fellesskapet. Vi skal utvikle eksisterende arbeidsplasser og skape nye, trygge jobber, og veien dit må være rettferdig, inkluderende og forståelig for alle som berøres.

Arbeiderpartiet vil:

- Kutte 55 prosent av de norske klimagassutslippene målt mot 1990 innen 2030, som en del av våre forsterkede mål under Parisavtalen. Denne forpliktelsen gjelder hele økonomien og alle sektorer og klimagasser. Norge skal oppfylle denne forpliktelsen i samarbeid med EU i tråd med klimaavtalen mellom Norge, EU og Island. I 2050 skal Norge være karbonnøytralt.
- Øke CO2-avgiften frem mot 2030 slik at Norges klimamål nås. Økningen skal skje gradvis. Effekten på bensinog dieselpriene skal reduseres og veibruksavgiften geografisk differensieres for å sikre at utslippskutt fra transport er sosialt og geografisk rettferdig. Dette skal sikre at effekten på pumpeprisen blir begrenset.
- Innføre konkrete mål for utslippskutt for hver enkeltsektor og -næring i Norge. Målene skal utvikles i samarbeid med berørte næringer og følge det felles klassifiseringssystemet som nå utvikles i Europa. Det skal etableres et system for jevnlig og forpliktende oppfølging av tiltak og måloppnåelse.
- Øke støtten til satsinger som karbonfangst, havvind, hydrogen, batteriteknologi, bioøkonomi og grønn skipsfart, blant annet gjennom å gjennomføre en skattereform slik at det blir mer attraktivt å investere i klimavennlige næringer.
- Starte fullskala prosjekter for karbonfangst- og lagring både i sementproduksjonen i Brevik og i avfallsforbrenningen på Klemetsrud. Staten skal i tillegg medfinansiere et transportanlegg med skip og lagringsanlegg i Øygarden og brønner i Nordsjøen.

- Skjerpe kravene til avfallshåndtering, slik at avfallet sorteres, videreføres og brukes på nytt som råstoff.
- Legge til rette for bedre og flere innsamlingsordninger, mot-taksanlegg og gjenvinningsanlegg for plast, og sørge for at all emballasje i bruk i Norge er egnet for gjenbruk eller resirkulering senest innen 2030.v
- Satse på næringsutvikling knyttet til klimavennlig transport på områder som tungtransport og skipsfart.
- Satse på grønn næringsutvikling som sikrer bærekraftig utvikling, utslippskutt og mindre naturavtrykk i alle våre primærnæringer.
- Vurdere krav om at selskaper måler og er åpne om klima -og miljøfotavtrykket og relaterte risikovurderinger, minst på linje med eksisterende krav i EU.
- At Norge bruker EØS-avtalen til tett oppfølging av EUs Green New Deal.

2. Kutte utslipp og ta vare på naturen der vi bor.

Strand, skog, fjell og fiskevann skal være tilgjengelig for alle. Retten til naturopplevelser og natur er en grunnleggende rettighet i landet vårt, likevel ser vi at den utfordres. Strandsonen bygges ut, og viktige frilufts- og naturområder bygges ned.

Det skal være enklest mulig å ta vare på naturen, og kutte utslipp i lokalmiljøet.

Arbeiderpartiet vil:

- Grunnlovsfeste allemannsretten og styrke den gjennom lovverk, oppkjøp og reguleringer.
- Utvikle klimabudsjett i kommunene slik at de kan sette seg konkrete og forpliktende klimamål og utvikle bedre ordninger for å rapportere utslipp.
- Gi hensynet til natur og klima større vekt i plan- og bygningsloven.
- Arbeide for mekanismer som gjør at utbygger som bygger ned skog, jord eller annen natur, skal kompensere for det ved å restaurere natur andre steder gjennom et såkalt naturbidrag.
- Styrke kommunenes rolle og kompetanse i natur- og klimaarbeidet, med særlig vekt på bærekraftig arealforvaltning.
- Sikre at grøntområder er lett tilgjengelige for alle i tettbygde områder.
- Satse på gang- og sykkeltiltak.
- Sørge for flere bildelingsløsninger og gjøre biloppstillingsplasser for bildeling tilgjengelige nær knutepunkter og i nye større bolig- og næringsprosjekter.

3. Natur: Ta vare på naturen for fremtidens velferd

Vi må sikre vekst og velferd i fremtiden uten å ødelegge naturen. Naturen er selve grunnlaget for velferden vår.

En økonomi i balanse er avhengig av en natur i balanse. Arbeiderpartiet vil stanse tapet av natur. Vi kan bygge smartere, planlegge bedre og ta klokere valg for å bevare den mest sårbare naturen.

Norge skal ha både levedyktige rovviltstammer og trygge områder for beite. Denne todelte målsetningen er grunnlaget for vår politikk, og regelverk og forvaltning skal støtte opp under den.

Arbeiderpartiet vil:

- Gjennomføre en utredning av naturrisiko for norsk økonomi etter modell fra Klimarisikoutvalget.
- Etablere «Naturkur» etter modell av «Klimakur», for å bidra til at Norge opprettholder et mangfold av økosystemer i god økologisk tilstand.
- Utarbeide en nasjonal plan for å opprettholde og restaurere natur i tråd med internasjonale forpliktelser.
- Utrede hvordan norske statlig eide selskaper skal redusere naturrisiko for sin virksomhet, i tråd med FNs bærekraftsmål.
- Utrede hvordan vi gjennom norsk lovverk kan sørge for at norske selskaper i utlandet ikke bidrar til alvorlige skader på miljøet.
- Intensivere arbeidet med å redde truede norske arter og naturtyper.
- Videreføre den todelte målsetningen om å både ha levedyktige rovviltstammer og et aktivt beitebruk.
- Sikre en bærekraftig rovviltbestand i tråd med Stortingets forlik, naturmangfoldloven og våre internasjonale forpliktelser.
- Ha en tydelig og konsekvent soneforvaltning og et effektivt regime for uttak av rovvilt når det ikke truer bestandens overlevelse. Det skal også være aktiv forvaltning av rovdyr i rovdyrprioriterte områder når bestandsmål er oppfylt.
- At fellesskapet ved rovdyrskade tar ansvar for å kompensere eiere av beitedyr.

Andre viktige saker

Bolig

Alle har rett til en trygg og god bolig. Den norske boligmodellen bygger på at folk skal kjøpe og eie egen bolig. Det er store økonomiske forskjeller i boligmarkedet, både geografisk og mellom enkelthusholdninger. Vi mener at bolig skal være et sted å bo, ikke et spekulasjonsobjekt.

En fremtidsrettet boligpolitikk skal bidra til å jevne ut forskjeller og samtidig ta hensyn til klima og natur.

For å bygge flere boliger vil Arbeiderpartiet:

- At kommunene må legge til rette for kommunale tomter og rimelige boliger for førstegangsetablerere og studentboliger.
- Utrede en statlig rentekompensasjonsordning for kommunale tomtekjøp, som skal legge til rette for boligbygging, gjerne med nye eieformer.
- Legge til rette for at kommunene i samarbeid med aktører som boligbyggelagene kan bygge boliger til folk med begrenset egenkapital.
- Trappe opp studentboligbyggingen med mål om 3000 bygde boliger i året.

For å få flere som trenger bolig, inn i boligmarkedet vil Arbeiderpartiet:

- Øke utlånsrammene i Husbanken slik at flere kan få startlån. Husbanken skal kunne brukes som virkemiddel også for førstegangsetablerere.
- Utvide Husbankens mandat, særlig rettet mot leiemarkedet og en «tredje boligsektor».
- Gi kommunene mulighet til å tildele startlån til unge med liten egenkapital og gode inntektsutsikter.
- Oppfordre kommuner til å bruke «fra leie til eie» eller andre lignende initiativer som utgangspunkt i lokal boligsosial planlegging.
- Øke tilskudd til kommunalt boligsosialt arbeid og etablere flere ikke-kommersielle utleieboliger.
- Unngå for sterk konsentrasjon av kommunale boliger i ett område.
- Fryse BSU-ordningen (Boligsparing for ungdom) på 25 000 kroner i året og 300 000 kroner totalt og begrense ordningen til å gjelde førstegangs boligkjøp.

Justis og beredskap

Alle i Norge skal føle seg trygge – uansett hvor de bor, og hvilken bakgrunn de har. Likevel opplever mange i dag at denne grunnleggende tryggheten er svekket. Den er redusert av et mindre tilstedeværende og mer sentralisert politi, av lange køer i rettsvesenet og av økende klaseskiller, også i justissektoren. Vi vil prioritere flere politifolk i lokalmiljøene, og vi vil gjennomføre en særlig innsats i byene for å forebygge og bekjempe gjengkriminalitet.

Koronakrisen avdekket store mangler i beredskapen i helsetjenesten. Den må styrkes. Også den nære beredskapen – brann- og redningsvesenet, nærpolitiet, Sivilforsvaret og ambulansen – må styrkes for at vi skal stå bedre rustet i neste krise. De ulike delene av samfunnsberedskapen må henge bedre sammen.

Terroren 22. juli og koronapandemien demonstrerte at selv et av verdens tryggeste samfunn er sårbart. Naturkatastrofer, terror, alvorlig kriminalitet, digitale angrep og pandemier er bare noen av truslene vi må beskytte oss bedre mot i tiden som kommer. De ulike delene av samfunnsberedskapen må henge bedre sammen. Ressursene skal finne hverandre bedre enn i dag. Vårt mål er bedre samordning og samlokalisering av nødmeldingssentralene slik at etatene kan trene mer sammen. Vi vil forebygge mer, og vi må hegne om samfunnsmodellen vår. Den gir høy tillit mellom folk og gjør at vi stoler på hverandre. Det er det sterke fellesskapet som best kan forebygge og beskytte oss mot trusler og kriser.

Arbeiderpartiet vil:

- Satse på et politi med sterk lokal forankring, med mer ressurser til politidistriktene og økt grunnbemanning.
- Gjennomføre et reelt etterforsklingsløft gjennom en egen sat-sing på etterforskere og påtalemyndigheten i politiet, slik at ofre for kriminalitet ikke står i uverdige køer i straffesakskjeden.
- Forby deltakelse i og rekruttering til kriminelle gjenger og øke straffenivået for organisert kriminalitet.
- Øke antallet patruljer i politidistriktene slik at politiet kommer når folk trenger dem.
- Sørge for at det utdannes nok politifolk og vurdere gjenåpning av nedlagte studiesteder.
- Etablere «nærtjenestesenter» over hele landet, som skal sikre at folk har kort vei til tjenester som juridisk rådgivning og rettshjelp og utstedelse av førerkort og pass.
- Gjennomføre en evaluering av nærpolitireformen.
- Styrke politiets arbeid med å følge opp bekymringsmeldinger om radikaliseringsprosjekter.
- Gjennomføre en tillitsreform i justissektoren i samarbeid med ansatte og tillitsvalgte, som sikrer færre mål, mindre detaljstyring og mindre unødvendig rapportering.
- Nedsette en totalberedskapskommisjon.
- Revitalisere arbeidet med kultur og ledelse i sektoren, som ble igangsatt etter Gjørvkommisjonen.

- Redusere køene i domstolene betraktelig, blant annet ved å øke ressursene til domstolene og påtalemyndigheten.
- Fortsette digitaliseringen av domstolene, legge til rette for at flere saker kan løses gjennom mekling og videreutvikle prosjekter som «hurtigbehandling av straffesaker».
- Sikre en desentralisert domstolsstruktur som ivaretar folks rettsikkerhet og tjenester nært folk i hele landet, og legge til rette for moderat spesialisering.
- Styrke de frivillige rettshjelpstilbudene, etablere en ny rettshjelpsmodell som sikrer at flere utsatte grupper får rettshjelp, og tilby rettshjelpsveiledning til folk over hele landet i nærtjenestesentre.
- Legge frem en mer ambisiøs nasjonal opptrappingsplan mot vold og overgrep mot barn og mot vold i nære relasjoner.
- Utvide kriminalomsorgen med flere fengselsplasser og opprettholde en desentralisert fengselsstruktur.
- Nedsette en totalberedskapskommisjon som blant annet skal vurdere:
 - bedre tilgang til analyser som ser risiko og beredskap under ett.
 - hvordan de ulike departementenes, frivillighetens og lokale beredskapsressurser kan samarbeide bedre.
- Legge til rette for flere regionale øvings- og beredskapssentre for samtrening og kompetansebygging mellom nød og beredskapssetatene og de frivillige beredskapsorganisasjonene.
- Jobbe for at staten tar alle kostnadene og ansvaret for drift av nødnett for alle nødetater.

Familie

Godt utbygde offentlige velferdstjenester er en forutsetning for å gi frihet til alle typer familier. Arbeiderpartiet vil derfor styrke det universelle velferdstilbudet til barn og unge. Det vil bidra til sterkere fellesskap og mindre forskjeller i samfunnet. Alle skal kunne kombinere arbeid med familieliv.

Arbeiderpartiet vil:

- Styrke det universelle velferdstilbudet for barn og unge gjennom å prioritere velferdstjenester som omfatter alle barn.
- Sørge for at barn med særskilte behov får oppfølgingen og tilretteleggingen de har behov for også i skolefritidsordningen, tilsvarende rettighetene opplæringslovens gir gjennom skoledagen.
- Videreføre en tredelt foreldrepermisjon og sikre mor mulighet til å amme i tråd med helsefaglige råd.
- Sikre at mødre ikke får kutt i permisjonstiden dersom de føder før termin, og at ikke permisjonen starter å løpe dersom de føder senere enn termin.

- Beholde dagens fedrekvote og styrke fedres rettigheter.
- Fjerne kontantstøtten og erstatte den med en ventestøtte for de som ikke har fått barnehageplass.
- Opprettholde barnetrygden på dagens nivå.
- Gjennomgå ordningen med brillestøtte til barn, og innføre en ny ordning som skjermer familier med store brilleutgifter til barn.

Likestilling, inkludering og antirasisme: Et likestilt samfunn er et fritt samfunn

Arbeiderpartiet skal føre en offensiv og målrettet likestillingspolitikk som gjør at alle inkluderes i samfunnet, uavhengig av kjønn, seksuell orientering, funksjonsevne og etnisitet. Store forskjeller mellom kjønnene i skoleprestasjoner og gjennomføring i skolen, i arbeidslivet, i lønnsnivå, i familieliv og i helse truer det likestilte samfunnet. Arbeiderpartiet skal bygge ned hindre for deltakelse, styrke arbeidet mot diskriminering og for et mer inkluderende samfunn.

Arbeiderpartiet vil:

- Opprette et eget trepartssamarbeid for likestilling.
- Sørge for økt mangfold i arbeidslivet samt bedre representasjonen mellom kjønnene i de bransjene der dette går for sakte.
- Innlemme FN-konvensjonen om rettigheter til mennesker med nedsatt funksjonsevne (CRPD) i den norske menneskerettighetsloven.
- Øke støtten til organisasjonene som jobber for økt likestilling.
- Innføre nye lovendringer og tiltak for å bekjempe netthets.
- Jobbe for universell utforming og tilgjengelighet slik at alle kan delta i samfunnet.
- Jobbe for at offentlige virksomheter går foran og jobber aktivt for rekruttering av ansatte med flerkulturell bakgrunn.
- Iverksette ny handlingsplan for LHBT+- personer med fokus på levekår.
- Utarbeide ny handlingsplan mot rasisme med konkrete tiltak.
- Fjerne statsstøtten til Human Rights Service.
- Jobbe for at flest mulig norske ungdomsskoleelever får tilbud om besøk til 22. juli-senteret og/eller Utøya.

Trygg og klimavennlig transport i hele landet

Veier, jernbane, havner og flyplasser binder Norge sammen og er helt avgjørende for bosetting og arbeidsplasser. Det offentlige må ha hovedansvaret for at denne infrastrukturen fungerer godt. Det er behov for en mer helhetlig utvikling av infrastruktur.

Arbeiderpartiets viktigste prioriteringer i samferdselspolitikken er å:

- Kutte utslippene fra transportsektoren, slik at vi når våre internasjonale klimaforpliktelser.
- Bygge sterkere bo- og arbeidsregioner og styrke rammebetingelsene for norsk næringsliv.

- Forhindre sosial dumping i transportsektoren – et seriøst arbeidsliv.
- Samferdselsinvesteringer skal styrke norske bedrifter med norske lønns- og arbeidsvilkår.
- Visjonen om null drepte og hardt skadde i trafikken er viktig. Vi vil intensivere den forebyggende innsatsen.

Les mer om de konkrete satsingene i partiprogrammet og i vårt alternative opplegg for nasjonal transportplan.

Kultur og idrett

Arbeiderpartiet vil sørge for at kulturopplevelser av god kvalitet er tilgjengelig for alle, uavhengig av bosted og bakgrunn. Vi vil bygge ned terskler for deltakelse og fremme det brede kulturlivet i alle kommuner og fylker gjennom et nytt «Kulturløft».

Arbeiderpartiet vil sikre gode idrettstilbud som er tilgjengelige for alle, særlig for barn og unge. Da må vi bygge ut anlegg og legge til rette for at terskelen for deltakelse er så lav som mulig. Deltakelse må være billigst mulig, og det må arbeides for å redusere utstyrspresset.

Arbeiderpartiet vil:

- Gjennomføre et nytt kulturløft, der de statlige midlene i større grad enn i dag, kommer hele landet til gode og der kulturens andel av statsbudsjettet igjen gradvis økes til én prosent.
- Senke tersklene for deltakelse slik at flere, særlig barn og unge, får mulighet til å delta i kulturaktiviteter.
- Bedre kunstnernes levekår gjennom en kunstnerøkonomireform.
- Innføre regionale kulturfond.
- Gi full momskompensasjon til idrett, frivillighet og kultur.
- Avvikle gaveforsterkningsordningen, fordi den offentlige støtten ikke skal være betinget av private donasjoner.
- Styrke den regionale filmsatsingen og øke produksjonsmidlene til norsk film.
- Sikre en desentralisert kinostruktur.
- Gjeninnføre en boklov som sikrer fastprissystemet.
- Innføre en ny festivalstøtteordning som sikrer kvalitet og forutsigbarhet for festivalene.
- Styrke museene med vekt på formidling og faglig utvikling.
- Sikre at flere barn får mulighet til å delta i kulturskolene til en rimelig pris.
- Bidra til at meråpne bibliotek skal videreutvikles som en aktiv møteplass for kunnskap, debatt og kulturformidling, og sikres mulighet til å låne ut digitale verk.
- Ta vare på den norske og den samiske kulturarven,
- Anerkjenne og satse på samisk kultur, film, musikk og håndverkstradisjon.

- Ha et nasjonalt samisk kulturløft.
- Ha politikk som støtter opp om alt det positive ved digital spillkultur, og som forebygger eventuelle negative sider ved dataspill.
- Ruste opp og bygge flere idrettsanlegg og lage en nasjonal plan for idrettsanlegg sammen med idrettsbevegelsen som danner grunnlaget for prioritering av spillemidlene.
- Gjøre momskompensasjon for idrettsanlegg regelstyrt.
- Legge til rette for nærmiljøanlegg og egenorganisert idrett.
- Videreføre ordningen med ekstra spillemidler i pressområder.
- Bevare og beskytte Norsk Tippings enerett og sikre at overskudd fra Norsk Tipping til idretts-, kultur- og frivillighetsformål ikke går til kommersiell virksomhet.
- Jobbe for å redusere etterslepet i utbetaling av spillemidler slik at det blir kapital til aktivitet for barn og unge og realisering av nye anlegg.
- Sikre at alle innbyggere har mulighet til gratis lån av utstyr til trening og friluftsliv.

By og land – hand i hand

Arbeiderpartiet vil føre en politikk for sterkere fellesskap, vekst og utvikling i hele landet. Vi vil snu sentraliseringen og fremme en helhetlig strategi for statlig nærvær i regionene, der statlig tilstedeværelse sikrer velferdstjenester nær befolkningen, og der offentlige etater og institusjoner bidrar til lokale arbeidsplasser og kompetansemiljøer.

Dersom tvangssammenslåtte fylker ønsker å endre sine grenser for å bedre kunne løse oppgavene, vil Arbeiderpartiet i regjering gå i dialog med fylkene for å få til dette på en fornuftig, helhetlig og ansvarlig måte.

De store byene våre kjennetegnes av et stort mangfold. Storbyen skal være et trygt og sunt sted å være for alle innbyggere, der mennesker fra ulike bakgrunner med ulike liv lever sammen. Byene er viktige motorer i norsk økonomi og spiller en avgjørende rolle i å nå våre klimamål.

For å sikre levende distrikter og optimisme i hele landet vil Arbeiderpartiet:

- Innføre nærhetsprinsipper for statlig styring:
 - statlige virksomheter skal organiseres slik at kompetansen ligger så nært innbyggerne som mulig.
 - nye statlige arbeidsplasser skal legges utenfor Oslo, med mindre helt åpenbare grunner tilsier noe annet. Veksten innenfor eksisterende statlige arbeidsplasser skal fordeles mer rettferdig mellom by og land.
 - Bygge sterke kompetansemiljøer i hele landet gjennom en jevnere fordeling av offentlige arbeidsplasser.

→ ingen vedtak om nedleggelser av statlige tjenestesteder skal gjøres i neste stortingsperiode med mindre det er avgjørende for å ivareta viktige nasjonale interesser.

→ digitalisering skal tas i bruk for å sikre eksisterende arbeidsplasser og utvikle tilbudene der innbyggerne er.

- At det skal innføres en regel om distriktpolitisk konsekvensanalyse av alle reformer.
- Utvikle «regionavtaler» mellom staten, kommuner og regioner, som skal sikre utvikling og vekst i hele landet og langsiktige rammer for næringsliv, transport, bosetting, utdanning og velferd.
- Samle ulike offentlige tjenester slik at man får større fagmiljøer selv om hver enkelt etat har få ansatte. Flere statlige stillinger bør lyses ut med mulighet for kontorsted utenfor hovedkontoret.
- Videreføre og utvikle ordningen med differensiert arbeidsgiveravgift.
- Arbeide for å halvere ferjetakstene i løpet av kommende stortingsperiode i samarbeid med fylkeskommunene, og senke inngangskostnaden for å kunne benytte Autopass. Endringene skal finansieres av staten.
- Utarbeide en nasjonal gjennomføringsplan for skredsikring av alle strekninger med høy og middels skredfaktor på riks- og fylkesveinettet.
- At inntektssystemet for kommuner og fylkeskommuner sikrer et likeverdig tjenestetilbud i hele landet.
- Gjøre tilgang til høykapasitets internett til en rettighet på lik linje med strøm og arbeide for nye teknologiske løsninger, som for eksempel 5G, til hele landet.

For å sikre det gode liv i storbyene vil Arbeiderpartiet:

- Utvikle storbyområdene med boliger og arbeidsplasser slik at det meste av persontransporten kan gjennomføres til fots, på sykkel eller med kollektivtrafikk.
- Øke takten i boligbyggingen og sørge for rimeligere boliger av god kvalitet slik at folk skal kunne komme inn på boligmarkedet i tråd med prinsipper for arealeffektiv og klimavennlig byutvikling.
- Utforme grønne og trivelige gater og byrom som også bidrar til bedre overvannshåndtering i møte med klimaendringer.
- At staten skal bidra med inntil 70 prosent av utbyggingskostnadene i store kollektivprosjekter i og rundt de største byene.
- Bygge idrettsanlegg i byer hvor det er mangel på flerbrukshaller, som også kan brukes til uorganisert idrett og fritidstilbud for barn og unge, og fremme fysisk aktivitet ved å bygge ut nærmiljøanlegg, turløyper og treningsanlegg i nærmiljøene, som er tilgjengelige for alle.

- Forsterke områdesatsingene i storbyene og vektlegge integrering, norsk språk, arbeid og forebygging blant barn og unge i disse satsingene.
- Iverksette tiltak mot ensomhet i samarbeid med frivilligheten.
- Sikre trygge byer, blant annet gjennom mer tilstedeværende politi, mer ressurser til forebygging og økt innsats mot gjengkriminalitet.
- Sikre at storbyene er gode vertskommuner for de høyere utdanningsinstitusjonene.

Nordområdene: En ny giv

Det er behov for en ny giv i nordområdepolitikken. Arbeiderpartiet vil fornye og forsterke innsatsen og har større ambisjoner for utviklingen i nord enn det vi ser i dag. Nordområdene er Norges viktigste strategiske satsingsområde. Nordområdepolitikken må nærmere folk og bety noe for deres hverdag. Den nye nordområdepolitikken må snu den negative befolkningsutviklingen, utnytte de lokale verdiene til å skape vekst og grønn utvikling og fremme nye initiativer for samarbeid med våre naboer.

For å få en ny giv i nordområdepolitikken vil Arbeiderpartiet:

- Sørge for lokal verdiskaping fra næringsvirksomhet i nord, gjennom tydelige krav om arbeidsplasser, inntekter til kommunene og oppbygging av lokal leverandørindustri, samt oppdeling av store anbud.
- Styrke det institusjonelle samarbeidet mellom landene og folkene i nord, som Arktisk råd og Barentsrådet.
- Styrke den utenriks- og sikkerhetspolitiske dialogen i nord, og etablere felles møteplasser for å diskutere sikkerhetspolitiske utfordringer og forsterke folk-til-folk-samarbeidet, gjennom å styrke Barentssamarbeidet og Barentssekretariatet.
- Øke kvaliteten i en god nordnorsk skole basert på regionens særtrekk og styrker, og opprette et skoleutviklingsprogram som støtte for kvalitetsutvikling i kommunene.
- Gjennomføre et nytt forskningsløft i nord.
- Utarbeide en industriplan for Norskehavet og Barentshavet.
- Fornye vår helhetlige forvaltning av havet gjennom å etablere et program for sameksistens i kystsonen, som forener næringsliv og naturverdier.
- Etablere et industriprogram for sirkulærøkonomi i nord.
- Gjøre nordområdene ledende innenfor utslippsfri transport, gjennom egne elektrifiseringssatsinger for elektriske fly og til havs.
- Satse kraftfullt på klima og miljø på Svalbard og gjøre Svalbard til et foregangssamfunn for sirkulærøkonomi og et utslippsfritt samfunn.
- Satse på akse Andøy-Narvik-Tromsø-Svalbard i romindustrien, arbeide for et nasjonalt senter for jordobservasjon i Tromsø og et nasjonalt innovasjonssenter for rombasert virksomhet på Andøya, og sikre at Andøya Spaceport realiseres raskt.

Migrasjon

Norge har et ansvar for å hjelpe mennesker som flykter fra krig og forfølgelse. Asyl- og innvandringspolitikken er basert på våre internasjonale forpliktelser og skal bygge opp under den norske samfunnsmodellen med små forskjeller og like muligheter, høy tillit og sterkt samhold. Vi ønsker en mer kontrollert innvandring gjennom en helhetlig politikk som er mer rettferdig, mer human og mer bærekraftig for det norske samfunnet.

Innvandringen har gjort Norge til et mer mangfoldig samfunn. Arbeiderpartiets hovedmål for integreringsarbeidet er å få flere i arbeid, bygge sterke felleskap, fremme likestilling og bekjempe negativ sosial kontroll.

Arbeiderpartiet vil:

- Øke Norges bidrag til UNHCR for å sette organisasjonen bedre i stand til å ivareta rettighetene til mennesker på flukt.
- Bygge opp en solidaritetspott i utviklingsbudsjettet på minst 5 milliarder kroner for å bedre forholdene for mennesker på flukt og lokalsamfunnene som mottar flyktninger.
- Hjelpe flere gjennom kvoteflyktningordningen.
- Forhindre at flere legger ut på en farlig flukt og ha en effektiv bekjempelse av irregulær migrasjon.
- Innføre et klarere skille mellom hvem som får konvensjonsstatus og subsidiær beskyttelse, innenfor rammene av internasjonale forpliktelser.
- Opprettholde tilliten til asylordningen gjennom et effektivt returarbeid.
- Prioritere barnefamilier gjennom kvoteflyktningordningen.
- Sikre at barnets beste er et grunnleggende hensyn i behandlingen av asylsaker som berører barn.
- Innføre bedre og mer langsiktige økonomiske støtteordninger for kommuner som bosetter flyktninger med særlige behov, for å sikre at alle som har fått oppholdstillatelse, blir bosatt så fort som mulig.
- Starte kvalifisering for arbeid allerede i mottak og styrke kompetanselinjen i norsk integreringspolitikk.
- Gjøre det lettere å gjennomføre opplæring og kvalifisering av innvandrere i bedrifter.
- At yrkesmål skal inngå i den enkeltes integreringsplan, basert på gjennomført kompetansekartlegging.
- Gjennomgå introduksjonsordningen for å sikre tettere samarbeid mellom involverte aktører og en raskere vei ut i aktivitet for den enkelte.
- Involvere frivillige organisasjoner i aktivitetstilbudet for asylsøkere og tilrettelegge for frivillig arbeid for asylsøkere som ikke har arbeidstillatelse.
- Legge til rette for språkpraksisplasser i frivillige organisasjoner, blant annet gjennom tilskuddsordninger.

- Kreve at partene i arbeidslivet sikrer nødvendig kompetanse om negativ sosial kontroll blant sine ledere og tillitsvalgte.
- Øke antall minoritetsrådgivere i skolen, slik at elever på videregående skole kan søke råd hos denne tjenesten uavhengig av hvilken skole de går på.

Utenriks og forsvar

Arbeiderpartiets utenrikspolitikk skal ivareta norske interesser og er forankret i våre grunnleggende sosialdemokratiske verdier: frihet, likhet og solidaritet. Norge skal være et engasjert og gjenkjennelig medlem av det internasjonale samfunnet. Hovedlinjene i norsk utenrikspolitikk skal bestå: FN-medlemskapet, NATO-alliansen og EØS-avtalen. Men i en tid preget av mer uro og uforutsigbarhet trenger vi flere bein å stå på i utenrikspolitikken. Vi må evne å balansere og bygge nye allianser.

Vi må også løfte klimapolitikken inn i handels- og utenrikspolitikken i bred forstand. Klimaendringene er vår tids største utfordring og påvirker konfliktmønstre, allianser og styrkeforhold. En mer rettferdig verden må bygges på ren energi, lavere klimagassutslipp og bedre forvaltning av sårbar natur.

Utviklingspolitikk risikerer å bli en omfattende samling gode formål, uten reelle prioriteringer. Norge kan heller ikke gjøre alt alene. Vi må mer enn i dag styre vår innsats slik at den får størst mulig effekt. Målet for utviklingspolitikken må være samfunnsendring. Vi vil fortsatt bruke én prosent av Norges bruttonasjonalinntekt til internasjonal utviklingsinnsats.

Forsvaret skal ivareta Norges sikkerhet, trygghet og handlefrihet. Basert på NATO-alliansen skal Forsvaret avskrekke og forebygge krig og konflikt. For å håndtere nye og mer sammensatte trusler trenger Norge et sterkt forsvar, moderne utrustet og med høykompetent personell. Vi må styrke Forsvarets evne til å håndheve norsk råderett i hele vårt territorium til lands og til havs. Vi vil øke forsvarsevnen og den militære tilstedeværelsen i Nord-Norge. Menneskene er Forsvarets viktigste kapasitet og ressurs. Forsvaret trenger flere folk og de forsvarsansatte må ha gode rammevilkår.

Arbeiderpartiet vil:

- Føre en robust og balansert sikkerhetspolitikk for å ivareta Norges trygghet og handlefrihet, våre interesser og verdier.
- Holde fast ved NATO-samarbeidet og samtidig gi norsk sikkerhetspolitikk flere bein å stå på ved å forsterke samarbeidet i Norden, med Tyskland og andre nærstående land i og utenfor EU.
- Gjøre klima og natur til en hovedprioritet i utenrikspolitikken og utbygging av fornybar energi til den viktigste enkeltsatsingen i norsk utviklingspolitikk.
- Sørge for at Norge leder an i det internasjonale klimaarbeidet på områder hvor vi har fortrinn, som i utviklingen av karbonfangst og -lagring, fornybar kraft og grønn skipsfart, og i arbeidet for bærekraftige verdenshav.
- Løfte fem hovedmål i utviklingspolitikken: kutte klimautslipp og bevare natur, bekjempe ulikhet, gi flere kvinner rett til å bestemme over egen kropp, stille opp med humanitær nødhjelp og bekjempe smittsomme sykdommer.

- Motarbeide innskrenking av folkestyret og menneskerettighetene og kjempe mot folkeretts- og menneskerettsbrudd uansett hvor de måtte finne sted.
- Være en pådriver for å gjøre FN-systemet sterkere, mer effektivt og representativt.
- Utnytte handlingsrommet i EØS-avtalen maksimalt gjennom å medvirke tidlig i beslutningsprosesser og ved å gjennomføre kraftfulle tiltak for et organisert arbeidsliv.
- Utvide og fordype nordisk samarbeid innen sikkerhetspolitikk, økonomi, teknologi, klimapolitikk og infrastruktur.
- Sørge for at Norge inntar en ledende rolle i det internasjonale arbeidet for å bekjempe ulovlig kapitalflyt og skatteunndragelse.
- Øke Norges totale forsvarsevne ved å styrke og videreutvikle vårt eget nasjonale forsvar, NATO-alliansen og samarbeid med enkeltallierte.
- Gjennomføre en ambisiøs opptappingsplan for antall ansatte og vernepliktige i Forsvarets operative ledd.
- Styrke forsvarsevnen i Nord-Norge med relevante bidrag fra alle forsvarsgrener.

Nå er det *vanlige* folks tur!

Arbeiderpartiet